

(پیامدهای ناسزاگویی از منظر آیات و روایات)

الهام شمس الدین^۱

چکیده

فحش در عبارت یعنی انسان امروز امور بد و زشت را به واسطه ی کلمات صریح و در بعضی موارد رکیک و زننده بیان نماید و در روایات ضمن نکوهش ناسزاگوئی، از آن نهی شده است و منشاء آن را می توان پستی و خباثت نفس دانست. ناسزاگویی یکی از خصایص زشت افراد ناتوان و بی منطق است که علت های زیادی دارد، اما هدف ما از این مقاله این است که افراد با پیامدهای ناسزاگویی آشنا شوند تا از آن دوری کنند. و بدانند با آگاهی نداشتن از این پیامدها به دنیا و آخرت خود ضربه می زنند و باعث می شود نزد دیگران از احترام کمتری برخوردار شوند و آدمی را بی اعتبار می کند. در این مقاله به برخی از پیامدهای ناسزاگویی در آیات و روایات اشاره شده است. روش به کارگیری در این مقاله روش تفسیری می باشد. دستاوردهای حاصل از این مقاله برخی از پیامدهای ناسزاگویی در آیات و روایات، علت های عمده ناسزاگوئی، بارزترین مصداق زبانی و درمان بد زبانی می باشد.

کلید واژه ها: پیامد، فاحش، مصداق، ناسزا.

^۱ - طلبه سطح ۲، فاطمیه بردسیر، shamsadini1400@gmail.com

مقدمه:

در میان برخی از طبقات و اقشار اجتماعی، فحش و ناسزاگوئی به عنوان یک فرهنگ درآمده که یکی از آفات زبان است که به معنای گفتار زشت نسبت به دیگران است و گاه اشخاص حتی در یک جمله کوتاه نمی توانند از فحش و ناسزا اجتناب کنند؛ گویی ناسزاگوئی به عنوان یک امر ارزشی تلقی شده و اگر بخواهد خودمانی سخن بگویند از فحش و ناسزا باید استفاده کنند.

پیشینه تاریخی ناسزاگوئی به زمان های قبل بر می گردد و از دیرباز در میان طبقه های گوناگون اجتماع ایران معمول بوده است.

یکی از مشکلات جامعه ما این است که این فرهنگ تنها میان اراذل و اوباش جامعه رواج ندارد بلکه در میان برخی از مذهبی ها هم شایع است. این رویه بسیار خطرناک است اگر ادامه پیدا کند جامعه را به سقوط و تباهی اخلاقی می کشاند.

بنابراین ضرورت ایجاب کرد به پیامدهای ناسزاگوئی با توجه به آیات و روایات مورد بررسی قرار گیرد تا افراد به پیامدهای آن توجه داشته باشند. گاهی انسان با خود فکر می کند که آیا ناسزاگوئی پیامدی هم دارد؟ وقتی به آنها پی ببرد از این عمل زشت دوری می کند. هدف از این مقاله آشنایی با پیامدهای ناسزاگوئی، علت ها و راه درمان ناسزاگوئی می باشد.

مفهوم شناسی:

پیامد یعنی آنچه که در پی چیزی یا کاری آید.^۱

فاحش یعنی زشت و قبیح، آشکار، از حد در گذشته.^۲

مصدق به معنی دلیل راستی سخن، چیزی که دلیل راستی باشد و آنچه که به منطبق به امر برمی گردد.^۳

ناسزا یعنی نالایق؛ یا عبارات و الفاظی که برازنده و در خور نباشد.^۴

^۱ - حسینی دشتی، دایره المعارف جامع اسلامی، ص ۴۰۹.

^۲ - همان، ص ۶۶۳.

^۳ - دهخدا، لغت نامه.

^۴ - <http://vajehyab.com>

۱- پیامدهای ناسزاگویی از منظر آیات و روایات

یکی از کارهای بسیار مهم، حفظ ادب اسلامی در سخن گفتن است که آدمی باید آن را رعایت کند و از فحش و ناسزاگویی اجتناب کند. در برخی از روایات است که گفتن و نقل فحشی که دیگران گفته‌اند به معنای آن است که گویی خودش آن را انجام داده است. از نظر قرآن و دین اسلام حرام است. پس کسانی که در درجای دیگر رسانه‌های عمومی به نشر و انتشار و ترویج فحشا می‌پردازند در حقیقت خود گوینده آن فحش هستند و آثار تبعاتی که برای فحش است، گریبان‌گیر آنان نیز خواهد شد.

امیرمومنان علی علیه السلام می‌فرمایند: «آن که سخن زشتی بشنود و بازگویی کند مانند کسی است که آن را گفته است».^۱ ناسزاگوئی پیامدهای زیادی دارد که به چند مورد از آنها اشاره می‌شود.

^۱- لایقی، شرح نهج البلاغه، ج ۲۰، ص ۲۷.

۱-۱- دشمنی و عداوت:

یکی از آثار نابهنجار کلامی و ناسزاگویی دشنام، عداوت و دشمنی است. کسی که دشنام می دهد و ناسزا می گوید برای خودش دشمن می خرد و ارتباط های اجتماعی را به هم می ریزد و با این زشت گویی، خودش عناد را دامن می زند و اجازه نمی دهد تا جامعه به سمت همزیستی و تعاون و همکاری کشیده شود. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: « به مردم ناسزا نگویند که با این کار در میان آنها دشمن پیدا می کنید».^۱

۱-۲- بازگشت دشنام به شخص:

مؤمن نباید هرگز به دیگران و حتی به جانوران و کوه ها، باد، طوفان، سیل، زلزله و غیره دشنام دهد. زیرا این ها از آیات الهی است. دشنام گویی نسبت به هرکس و هرچیز نادرست است که باید از آن اجتناب کرد. کسی که به موجودات الهی دشنام دهد در حقیقت به گناه مرتکب می شود. البته این دشنام به آنها نمی رسد، بلکه ضررش نخست به خود شخصی که دشنام می دهد بر می گردد.^۲ لذا هر انسان باید آگاه باشد و زبان خود را نگه دارد.

۱-۳- نابودی برکت:

یکی از پیامدهای فحش، نابودی و کاهش برکت رزق و روزی است. امام صادق علیه السلام می فرمایند: هر کس به برادر مسلمانش ناسزا بگوید خداوند برکت روزی را از او می گیرد و او را به خود وا گذاشته و زندگی اش را فاسد می کند.^۳ اگر خدا شخصی را به خودش واگذارد دیگر روی صلاح به خود نخواهد دید. خدا خیر و برکت را از زندگی اش برمی دارد و این همان فساد معیشت است.^۴ کسی که به دیگری فحش می دهد نه تنها چیزی عایدش نمی شود بلکه دنیا و آخرت خود را تباه می کند. در واقع فردی که به دیگری فحش می دهد به اعصاب خود هم لطمه وارد می کند. اگر انسان هوشیار باشد با این رفتار ناپسند به خود ظلم می کند.

۱- محمدبن یعقوب کلینی، اصول کافی، ج ۲، ص ۳۶۰.

۲- قمی، علل شرایع، ص ۵۷۷.

۳- کلینی، اصول کافی، ج ۴، ص ۱۷.

۴- مجتبی تهرانی، اخلاق الهی، ج ۴، ص ۲۷۱.

چند نکته:

پیامبر(ص) فرمود: «کسی که به پدر و مادرش دشنام بدهد ملعون و دور از رحمت الهی است از حضرت سوال شد، چگونه انسان به پدر و مادرش دشنام می دهد؟ فرمود: شخص به پدر دیگری فحش می دهد او هم پدر او را دشنام می گوید^۱ و در جای دیگر از حضرت سوال می شود آیا کسی پدر و مادر خود را دشنام می دهد؟ فرمود: «آری انسان پدر و مادر دیگران را دشنام می دهد و دیگری هم در مقام پاسخگویی به پدر و مادر او دشنام می دهد»^۲.

دشنام دادن باعث کینه توزی و دشمنی می شود. شخصی از قبیله بنی تمیم به خدمت پیامبر رسید و عرض کرد مرا موعظه کنید. در بین مواعظ حضرت این جمله بود: به مردم فحش مده که باعث دشمنی آن ها می شود.

یکی از بزرگترین تعالیم اخلاقی اسلام محترم شمردن مقدسات جامعه است. هر فردی وقتی برای چیزی قداست خاصی قایل شد به آن احترام می گذارد و از حریم آن دفاع می کند و بهیچ وجه راضی نمی شود که دیگری به مقدسات او اهانت کند و آن ها را به باد فحش بگیرد و کوچکترین توهینی به مقدسات او (هر چند پوچ و خرافی باشد) باعث می شود که او هم بخاطر تعصب جاهلی خود متقابلاً به مقدسات مومنین فحش و ناسزا بگوید و به ساحت قدس الهی اهانت کند.

قرآن برای حفظ مقدسات دینی از نیش زبان و گزند مشرکان، مومنان را از دشنام دادن به بتها بشدت منع می کند و می فرماید: نباید شما مومنان به بتهای آنان دشنام بدهید زیرا عکس العمل آنان نیز این خواهد بود که از روی جهالت و لجاجت معبود حقیقی و پروردگار شما را دشنام دهند^۳.

امام صادق - علیه السلام - فرمود: «مراد از دشنام به خدا دشنام به اولیاء خدا است» زیرا هر کس یکی از اولیاء خدا را دشنام دهد خدا را دشنام داده است که در نکته اول به آن اشاره شد.

^۱ - کاشانی، محجه البیضاء، ج ۵، ص ۲۱۸

^۲ - همان، ج ۳، ص ۳۷۷.

^۳ - انعام، ۱۰۸.

مسعده بن صدقه از امام صادق (ع) سوال می کند که معنی کلام پیامبر (ص) چیست که فرمود: «شُرک از حرکت مورچه بر روی یک سنگ صاف در شب تاریک مخفی تر است؟!» امام فرمود: «مومنان به بت های مشرکان دشنام می دهند و در نتیجه مشرکان هم به معبود مومنان ناسزا می گویند پس خداوند از دشنام به بت ها نهی فرموده تا کافران معبود مومنان را دشنام ندهند پس مومنان به واسطه دشنام به بت ها، مشرک می شوند در حالیکه خود نمی دانند.^۱

به همین جهت ملاحظه می کنیم امیرمومنان (ع) هنگامی که در جنگ صفین شنید جمعی از اصحاب، معاویه و پیروان او را دشنام می دهند فرمود: «من دوست ندارم که شما فحاش باشید لکن اگر شما بجای دشنام اعمال و احوال آن ها را ذکر کنید به حق نزدیکتر و برای اتمام حجت بهتر است.»^۲

^۱ - عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۱، ص ۴۹۸

^۲ - نهج البلاغه، خطبه ۱۹۹.

نتیجه گیری:

ناسزاگویی در قرآن و روایات مورد مذمت قرار گرفته است و پیامدهای گوناگونی را در پی دارد. یکی از زشت ترین آفات زبان، بدزبانی بوده که منشا آن رذالت نفسانی است و مورد نهی و نکوهش فراوان قرار گرفته است. چون زبان دریچه روح انسان محسوب می شود. فحش دادن بسیار مورد نکوهش آیات و روایات است. خداوند هم دشنام را بد می نامد و هم کسی که اهل دشنام دادن و دشنام شنیدن است. آدمی با آگاه بودن از پیامدهای ناسزاگویی از آن دوری می کند. نتایج حاصل شده از این مقاله پیامدهای دنیوی و اخروی ناسزاگویی، درمان بدزبانی، بارزترین مصداق زبانی و علت های عمده ناسزاگویی می باشد.

منابع:

❖ قرآن کریم.

❖ نهج البلاغه.

۱. پاینده، ابوالقاسم، **نهج الفصاحه**، تهران: دنیای دانش، ۱۳۸۲ه، ش.
۲. تهرانی، مجتبی، **اخلاق الهی**، تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ نهم، ۱۳۸۷، ه، ش.
۳. حسنی، حمید، محمدی، محمد و طباطبایی محمد، **منتخب میزان الحکمه**، مترجم: حمیدرضا شیخی، قم: موسسه فرهنگی دارالحديث، ۱۳۸۴، ه، ش.
۴. ری شهری، محمد، فرزندگان، حسین، **میزان الحکمه**، قم: موسسه فرهنگی دارالحديث، چاپ دوازدهم، ۱۳۹۱.
۵. دهخدا، علی اکبر، **لغت نامه دهخدا**، تهران: روزنه موسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۷ ه، ش.
۶. عاملی، محمدبن حسن، **وسائل الشيعه**، قم: کتابفروشی اسلامی، ۱۳۶۳ ه، ش.
۷. قمی، محمد بن علی، **علل الشرايع**، قم: مکتب الحیدریه، ۱۳۸۵، ه، ش.
۸. کاشانی، محسن، **ترجمه المحجه ابیضا فی تهذیب الاحیاء**، مشهد مقدس: بنیاد پژوهش های اسلامی آستان قدس رضوی، چاپ سوم، ۱۳۸۹، ه، ش.
۹. کلینی، محمد بن یعقوب، **اصول کافی**، تهران: دارالمتکلمین، ۱۳۹۱، ه، ش.
۱۰. لایقی، غلامرضا، **شرح نهج البلاغه**، مترجم: عزالدین ابن ابی الحدید، قم: کتاب نیسان، ۱۳۹۴ ه، ش.

۱۱. مجلسی، محمدتقی، بهبودی، محمدباقر، بحارالانوار، تهران: اسلامیه، چاپ پنجم، ۱۳۸۷

ش. ۵.

9-<https://www.sadeghain.net>

10- <https://www.tebyan.net>

11- <https://www.porseman.com>

12- <https://www.hawzah.net>

13-<https://www.vajehyab.com>